

РОЗВИТОК ДІАЛОГОВОЇ ФОРМИ МОВЛЕННЯ В МОВЛЕНЕВИХ СИТУАЦІЯХ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПОТРЕБИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті обґрунтовано необхідність розвитку професійного самовдосконалення в студентів вищих технічних навчальних закладів на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням у межах розвитку діалогового мовлення.

Ключові слова: потреба в професійному самовдосконаленні, діалогове мовлення, мовні вміння, знання, навички, студенти вищих технічних навчальних закладів.

На сьогодні вивчення іноземної мови посідає одне з перших місць у сучасній системі освіти та виховання. Мова, як відомо, є засобом пізнання історії й культури народу та суспільства, а процес оволодіння мовою – ефективний шлях як до особистісного, так і професійного самовдосконалення.

Мета статті – розглянути особливості розвитку діалогової форми мовлення та набуття вмінь, знань і навичок у студентів вищих технічних навчальних закладів на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням, педагогічною й методичною метою якого є не лише вивчення та закріплення мовних лексичних і граматичних одиниць, а й розвиток професійного самовдосконалення.

У науці існує декілька характеристик мови та мовлення. Так С. Л. Рубенштейн підкреслював, що мова, як і мовлення, є позначальне відображення буття. Також мова є історичним продуктом, який дає змогу підтримувати зв'язок між поколіннями в суспільстві. Деякі вчені визначають мову як форму існування свідомості людини, тобто за допомогою мови людина набуває та передає його, суспільно-історичного досвіду, водночас, це форма існування цього досвіду в свідомості людини. Але найбільш поширеною характеристикою, яку найчастіше вивчають, є характеристика мови як взаємодія її головних функцій, а саме комунікативної, семантичної та сигніфікативної. Іншими словами, справжнє людське спілкування й розвиток особистості неможливі без мови як відображення суспільного досвіду, що передається від людини до людини.

З психологічної та педагогічної точок зору між оволодінням рідною та іноземною мовою існує принципова відмінність. Так, коли дитина оволодіває рідною мовою, функція мови на цьому етапі є спілкування і вираження своєї думки. Пізніше мову визначили як інструмент пізнання навколишнього середовища. У свою чергу, оволодіння іноземною мовою, що відбувається вже в іншому віці, задовольняє навчально-пізнавальну потребу, а пізніше є засобом вираження власної думки іноземною мовою.

На думку Л. С. Виготського, оволодіння рідною мовою – несвідомий процес, тоді як оволодіння іноземною мовою починається зі свідомого ро-

зуміння необхідності вивчення іноземної мови. На нашу думку, стимулами до свідомого оволодіння іноземною мовою можуть бути різні фактори залежно від віку та індивідуальних особливостей людини, що вивчає іноземну мову. Саме вміння виражати й відстоювати власну думку як у побутовій, так і професійній сфері є одним з основних стимулів до професійного самовдосконалення студентів вищих технічних навчальних закладів на заняттях з іноземної мови.

Але слід пам'ятати, що, на відміну від інших навчальних предметів, оволодіння яких відбувається за допомогою рідної мови, іноземна мова є не лише мета, а й засіб здобуття знань. Бо саме оволодіння знаннями з іноземних джерел з метою професійного самовдосконалення може відбуватися за допомогою іноземної мови лише тоді, коли наявні знання з цієї мови в достатньому обсязі.

Таким чином, під час вирішення багатьох питань щодо педагогіки та методики викладання іноземної мови в немовних вищих навчальних закладах часто виникають питання щодо знань, умінь та навичок, яких набувають студенти під час вивчення іноземної мови. Саме тому ми детальніше розглянемо ці питання з метою подальшого розгляду питання щодо професійного самовдосконалення студентів на заняттях з іноземної мови під час вивчення використання лексичних і граматичних одиниць у діалоговій усній мові.

Тривалий час поняття “знання”, “вміння” та “навички” ґрунтувалися на теорії проф. І. О. Грузинської. Саме вона висунула теорію, що педагогічний процес викладання іноземної мови складається із знань, до яких входять фонетичні, орфографічні, граматичні та лексичні, і діяльності, видами якої, на думку проф. І. О. Грузинської, є мова (усна), читання та письмо. Матеріал і характер засвоєння знань цілковито залежать від виду діяльності. Так, для розвитку усної мови в межах лексики таким видом діяльності є засвоєння словника живої мови.

У сучасній педагогіці та методиці оволодіння студентами мовною діяльністю є мета викладання іноземної мови. Досягти цього можна шляхом засвоєння мовного матеріалу й розвитку мовних умінь, а саме діалогічної та монологічної усної мови, розуміння мови на слух, читання та письма. У свою чергу, засвоєння матеріалу відбувається шляхом запам'ятовування мовних структур та елементів, подальшого вміння комбінувати їх у процесі мовлення з метою вираження й відстоювання власної думки, а також вміння розпізнавати ці структури в усній та письмовій мові. Мовні вміння ґрунтуються на запам'ятовуванні одиниць мовного матеріалу й оволодінні мовними навичками. Розвиток мовних навичок відбувається від усвідомленого до автоматичного застосування тих чи інших одиниць. Наприклад, під час вивчення теми “Tour Operation: planning” студенти вивчають тему “Reported Speech”, спочатку викладач дає їм структури та правила побудови непрямой мови, використовуючи які, студенти можуть висловити власну думку щодо планування туристичного маршруту. Але пізніше, після деякого часу тренування, студенти вже автоматично використовують

структури з метою побудови діалогу між туристичним оператором та туристом. Саме на цьому етапі студенти не лише вдосконалюють свої граматичні та лексичні вміння в діалогічній мові, у них формується потреба в професійному самовдосконаленні через розуміння необхідності володіння певною мовною темою, з метою рекламування того чи іншого туру.

Стосовно знань, яких студенти набувають під час вивчення іноземної мови, слід чітко розуміти, що, оскільки процес оволодіння іноземною мовою, як ми вже вказували вище, має усвідомлений характер, знання, на думку деяких учених, можна поділити на два види, а саме: знання, що беруть участь у формуванні мовних навичок, тобто практичні знання; знання, які впливають на процес формування мовних навичок, тобто теоретичні знання.

До практичних знань можна зарахувати так звані правила-інструкції. Але, на нашу думку, під час навчання усної мови вони не завжди є необхідними, бо зазвичай достатньо однієї аналогії. Наприклад, вивчаючи тему "Dealing with Complains", студентам достатньо дати лише приклад діалогу між адміністратором готелю та його гостем, який скаржиться на ті чи інші незручності. Саме через такий діалог ми знову не лише практикуємо ті чи інші мовні структури, а й формуємо в студентів чітке розуміння професійного самовдосконалення, що є необхідним під час роботи в готелях.

На нашу думку, треба чітко розуміти й усвідомлювати специфіку та особливість навчальних діалогів. Водночас ми маємо пам'ятати, що на заняттях під час розвитку діалогового мовлення ми, як викладачі, маємо не забувати про розвиток професійного самовдосконалення студентів. Нижче ми дамо базові особливості навчальних діалогів і приклади завдань, що будуть не лише розвивати діалогове мовлення, а й стимулювати студентів до професійного самовдосконалення. Ці приклади ґрунтуються на матеріалах з вивчення англійської мови студентами, які вивчають менеджмент готельного господарства та туризм.

Перш за все, метою цих діалогів є перевірка результатів проведеної роботи або знайомство з новим матеріалом. Наприклад, вивчаючи тему "Tourism Today", з метою введення неї, викладач пропонує студентам обговорити питання: *Які країни вони хотіли б відвідати й чому?* Після цього, з метою розвитку професійного самовдосконалення, викладач ставить питання: *Яка мова найбільш поширена в світі і чи є необхідність для них, як майбутніх робітників туристичного бізнесу, постійно вдосконалювати англійську мову?* Для закріплення матеріалу цієї теми викладач може запропонувати студентам побудувати діалог між туристичним оператором, що презентує тури до тих чи інших країн, та туристом, що планує поїхати до тієї чи іншої країни. У цьому виді роботи студенти не лише вдосконалюють вміння вести діалоги англійською мовою, а й розвивають таку свою професійну рису, як уміння робити презентації.

Стимулюючи студентів до професійного самовдосконалення, що є головною педагогічною метою під час розвитку діалогової мови, ми доходимо висновку, що зацікавленість у результаті є не лише у викладача, а й у

студента. Наприклад, викладач пропонує студентам провести бесіду й отримати всю необхідну інформацію про свого партнера. Після отримання інформації викладач пропонує написати автобіографію для свого партнера. Педагогічною метою викладача в цій роботі є навчити студентів такого професійного вміння, як здобувати необхідну інформацію про людину з якою вони спілкуються, і скласти автобіографію, а студенти мають за мету, у свою чергу, навчитись не лише скласти автобіографію англійською мовою, а й набути навичок вести бесіду з метою отримання інформації, що є необхідною професійною якістю в сучасному професійному світі.

У навчальному діалозі темою спілкування є конкретна тема або якийсь окремий елемент теми та окрема педагогічна мета. Наприклад, під час вивчення теми “Safe and Safety” діалог будують таким чином, щоб студенти мали можливість згадати правила використання в мові модальних дієслів, що є метою цього заняття з погляду граматики. Водночас педагогічною метою є розвинути в студентів потреби професійного самовдосконалення стосовно необхідності вивчення культури та традицій країни, до якої вони в майбутньому будуть відправляти туристів.

Діалог і з погляду методики викладання, і з погляду педагогіки має бути заздалегідь обміркований таким чином, щоб його розвиток ішов у потрібному навчальному та виховному русі. Формулюючи завдання та регулюючи роботу під час розвитку діалогового мовлення, викладач направляє студентів у потрібному руслі для досягнення методичної та педагогічної мети. Наприклад, розвиваючи діалогове мовлення в межах теми “In the Airport”, викладач пропонує студентам скласти діалог, де один студент – пасажир, а інший – робітник аеропорту. Викладач не просто формулює завдання “Складіть діалог між пасажиром та робітником аеропорту”, а, наприклад, “Складіть діалог, де один з вас – пасажир, а інший – робітник аеропорту в Америці. Подивіться на список товарів, запропонованих у магазинах Duty-free та купите якийсь товар. А продавець магазину, у свою чергу, має попросити сплатити рахунок у доларах.” На цьому занятті викладач не лише навчає студентів використовувати ті чи інші фрази, необхідні в аеропорту, а й формує в них потребу професійного самовдосконалення щодо навичок ведення бесід у таких сферах обслуговування, як магазин.

Слід пам'ятати, що зміст діалогу завжди має збігатися з бесідою або лекцією, що були проведені викладачем заздалегідь. Наприклад, у темі “IT and the Travel Industry” викладач пропонує скласти студентам діалог, де вони будуть обговорювати, якою повинна бути стартова сторінка сайту їхнього туристичного агентства. Проте це завдання викладач дає лише після того, як вони зі студентами обговорять такі питання: *Які професії в готельному та туристичному бізнесі використовують комп'ютери та з якою метою, наскільки є необхідним на сьогоднішній день використання комп'ютерів тощо.* На цьому занятті студенти не лише вчаться діалогового мовлення, у них формується чітке поняття необхідності професійного самовдосконалення в оволодінні комп'ютерами на високому рівні, щоб досягти високого професійного рівня.

Висновки. На нашу думку, всі ці особливості навчального діалогу потрібно враховувати під час розвитку діалогового мовлення. Саме їхнє врахування допоможе викладачеві досягти не лише методичної мети, тобто навчити студентів будувати діалоги на професійному рівні, а й сформувані в них чітке розуміння необхідності професійного самовдосконалення.

Список використаної літератури

1. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский // Собр. соч.: в 6 т. – Москва, 1982. – Т. 2.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский ; под ред. В. В. Давыдовой. – Москва : Педагогика, 1991
3. Крохмаль А. М. Професійно-пізнавальні потреби студентів технічних ВНЗ / А. М. Крохмаль // Проблеми формування ціннісних орієнтирів професійної діяльності / Проблеми сучасності: культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. праць. – Харків : Стиль-Іздат, 2006.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : в 2 т. / С. Л. Рубинштейн. – Москва : Педагогика, 1989.
5. Keith Harding and Paul Henderson English for the Hotel and Tourist Industry – Oxford University Press, 2010.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2014.

Крохмаль А. Н. Развитие диалоговой речи в речевых ситуациях как инструмент в развитии потребности профессионального самосовершенствования на занятиях по иностранному языку

В статье обосновывается потребность профессионального самосовершенствования у студентов высших технических учебных заведений на занятиях по профессиональному английскому языку в рамках обучения студентов диалоговой речи.

Ключевые слова: *потребность в профессиональном самосовершенствовании, диалоговая речь, языковые умения, знания, навыки, студенты высших технических учебных заведений.*

Krokhmal A. The Development of Dialogue Speech in Speech Situations as the Way of Development of Professional Self-Improvement at Foreign Language Lessons

In the article it is determined the development of students' professional self-improvement at English for professional purpose lessons via development of dialogue speech in professional sphere.

In the article it is researched the features of dialogue speech and getting knowledge, skills and abilities by higher education technical establishments' students at English professional purpose lessons which pedagogical and methodical aim is not just teaching and improving lexical and grammar material but developing professional self-improvement.

It is proved that the content of the dialogue is always the same as the conversation or lecture, which was conducted by the teacher in advance. For example, the theme "IT and the Travel Industry" teacher provides students make dialogue where they will discuss what should be the starting page of the site of their travel agency.

But this task teacher gives only after they have students discuss such questions as: What profession in the hospitality and tourism business use computer and for what purpose, as far as is necessary today use computers, etc. In this lesson, students not only learn speech dialog, but they form a clear need for professional self-concept in learning computers at a high level to achieve high professional level.

It was determined that these dialogue must be considered during the development of speech dialog. It will take account of their teacher to achieve not only methodological goal to teach students to build dialogue on a professional level, but they form a clear understanding of the need for professional self-improvement.

Key words: *need for professional self-improvement, dialogue speech, language skills, knowledge, skills, higher educational technical establishments' students.*